

blijft de vraag. 's Lands grootste bierbrouwer die het nog steeds klaarspeelt om zes gulden meer te vangen voor een krat pils van precies dezelfde kwaliteit als die van een onbekend merk, dat gaat nog. Maar om zoals de bloemenman bij Gusslinko op de hoek doet, narcissen te verkopen voor scharrelnarcissen zonder dat er iets anders met deze bloemen is gebeurd, dat lijkt een voor plattelanders doorzichtige vorm van bedrog, maar misschien dat Amsterdammers daarin geloven.

Overigens gaf hij zonder meer toe dat de bosbouw tenminste niet te kampen heeft met de vele problemen waar men in de tuinbouw, de zuivelindustrie, de intensieve veehouderij en zo mee te maken heeft en dat is een groot voordeel. Het imago van bos en bomen kan haast niet kapot, dat is een fantastisch fundament, dat er al is. "In Amsterdam", legde hij uit, "kunnen je de meest verschrikkelijke dingen overkomen, zonder dat iemand zich er maar iets van aantrekt. Behalve als je aan een boom komt. Dan komt iedereen ineens in verzet. Maar diezelfde consument wil wel brandhout voor zijn open haard". Gusslinko raadde zijn gehoor aan iets te doen met inlands hout, een prijs voor ontwerpen waar bij de uitvoering inlands hout wordt gebruikt bij voorbeeld. En verder zag hij het hout als iets dat er is en er altijd wel zal blijven maar dat natuur en recreatie vooral zaken zijn waar winst mee te behalen valt. En ter geruststelling van de aanwezigen tenslotte: "Er is een sector waar nog minder aan marketing wordt gedaan, waar nog minder met de klant wordt rekening gehouden. Het bankwezen".

De discussie die hierna volgde werd in klein comité gehouden door drie heren op het podium onder leiding van dezelfde moderator zonder dat de zaal er een aandeel in had. De moderator concludeerde dat we op het gebied van marketing nog wat van de landbouw te leren hebben, maar dat we in ieder geval een goed verkoopbaar produkt hebben en nu dus maar eens goed moeten luisteren naar de marketiers.

W. Kooy

Symposium over bosarbeid

Dagvoorzitter Den Hollander zette de toon bij de opening van het tweede symposium. Vandaag, benadrukte hij, praten we nu eens niet over het mechanisme van vraag en aanbod, maar over de sociale kant van de bosbouw en over de mensen die er in werken. En die mensen waren ook gekomen, de zaal was afgeladen. Met de première van de Staatsbosbeheerfilm "Hout onder spanning" werd de zaal opgewarmd. Een professionele film over professioneel werken in het bos, die liet zien hoe gevaarlijk werken aan stormhout kan zijn maar ook hoeveel je daar aan kunt verbeteren door een vakbekwame aanpak. Na de film kwamen de sprekers. Sprekers met een heel verschillende achtergrond, van vakbeweging tot werkgevers. En bovendien sprekers met uitgesproken meningen.

Saneren

Ligtenberg, de eerste spreker, bleek een vakbondsman met een onverwachte visie: saneren, en terug naar 40 bedrijven met 600 werknemers in totaal. Dat is nogal wat, als je bedenkt dat alleen al voor de erkenningsregeling van het Boschap ruim 200 bedrijven zijn aangemeld.

Ligtenberg schetste kort hoe de huidige situatie in het boswerk is ontstaan. De bosarbeider bij de particuliere eigenaar is vrijwel verdwenen. Het werk wordt nu gedaan door bosambachtbedrijven, maar aan kwaliteit en werkomstandigheden schort nogal het een en ander. Bosarbeid is jarenlang niet als vakwerk gezien, iedereen

werd maar het bos ingestuurd om daar te werken. Illustratieve voorbeelden daarvan zijn de vakantie-werkkampen van de ANWB en het vrijwilligerswerk door de Stichtingen Landschapsbeheer.

Een goede controle op het naleven van voorwaarden bij met overheids-subsidie uitgevoerd werk ontbreekt vaak. Outsiders, zoals bouw-aan-nemers, hoveniers en sociale werkplaatsen voeren in voor hen slappe seizoenen tegen afbraakprijzen boswerk uit, en hebben veel bona fide bosbedrijven daarmee uit de markt gedrukt.

Het resultaat is geweest dat ook van oorsprong goede bosambachtbedrijven dure vakmensen hebben ontslagen, goedkoop ongeschoold personeel in dienst hebben genomen en gedeeltelijk de hand lichten met belasting en premies om ook tegen lage tarieven te kunnen werken. Aan bijscholing wordt in deze situatie uiteraard weinig gedaan.

Je vraagt je natuurlijk af hoe dit in het keurig gereguleerde Nederland allemaal heeft kunnen gebeuren. Ligtenberg legde een groot stuk van de verantwoordelijkheid daarvoor bij de overheid. De arbeidsinspectie komt nauwelijks in het bos, geen wonder overigens met zegge en schrijve een man per provincie voor land-, tuin- en bosbouw samen. Met het eigen personeel van SBB zit het wel goed, maar ook daar wordt in toenemende mate werk uitbesteed, en door inschakeling van onderaannemers wordt in de Staatsbossen in de praktijk ook zwart, grijs en onvakkundig gewerkt.

De directie van SBB wil daar wel wat aan doen, zei Ligtenberg, maar krijgt van de top van het ministerie van Landbouw geen toestemming om het werk uitsluitend te gunnen aan door het Boschap erkende bedrijven.

Staatsbosbeheer reageerde ter plekke, bij monde van Boon van de afdeling Houtafzet. SBB, legde hij uit, stelt werken volgens de voorwaarden

van de erkenningsregeling in de praktijk wel degelijk als voorwaarde. Ligtenberg zwaaide vervolgens met een brief, waarin de directie van SBB juist schreef dat ze dat niet mochten doen, en voor de zaal bleef het dus nogal onzeker of SBB nu wel of niet werken volgens de erkenningsregeling als voorwaarde hanteert.

Ligtenberg sloot af met een duidelijke boodschap. Het wordt tijd, stelde hij, dat bosbeleid en sociaal beleid samengaan. En dat betekent dat gesubsidieerd werk en werk bij SBB en de Natuurbeschermingsorganisaties uitsluitend door erkende bedrijven moet worden verricht, met toepassing van de CAO, en een goede controle door de bedrijfsgeneeskundige dienst. Saneren vond hij daarbij onvermijdelijk. En daarom dus, met medewerking van de vakbeweging terug naar 40 bedrijven met 600 mensen.

De zaal gromde instemmend, kennelijk in de vaste overtuiging dat alle aanwezigen bij die 600 zouden horen.

Niet vrolijk

Leo Schaap, de veiligheidsman van Staatsbosbeheer, pakte het onderwerp bosarbeid en arbeidsomstandigheden bij de kop. Van het verhaal van Ligtenberg wordt je niet vrolijk, zei hij, maar van mijn verhaal wordt je nog veel minder vrolijk. En daar had hij gelijk in. Niemand in de zaal geloofde natuurlijk dat bosarbeid veilig is, maar ondanks dat was het toch wel weer even schrikken als je de cijfers op een rijtje ziet.

In Nederland weten we eigenlijk alleen wat van het werken bij SBB, omdat de rest niet wordt geregistreerd. Veiliger dan bij SBB zul je in Nederland wel niet vinden, maar zelfs daar is de ongeval-frequentie-index 6 op de 100. In andere bedrijfstakken is dat 2 op de 100, je zou dus kunnen zeggen dat bosarbeid 3 keer zo gevaarlijk is.

Bij onze grondliche Oosterburen heeft een derde deel van de bosarbeiders jaarlijks een bedrijfsongeval, waarvan de helft bij particuliere eigenaren voorkomt. Het aantal ongevallen bij jongeren, van 16 tot 25 jaar, is schrikbarend hoog, en 75% van de bosarbeiders houdt er ruim voor zijn

pensioen mee op wegens arbeidsongeschiktheid of omdat hij noodgedwongen ander werk gaat doen.

Eigenlijk is het, volgens Schaap, de vraag of bosarbeid wel een vak is dat je je hele leven kunt uitoefenen. Bosarbeid behoort tot het zwaarste werk in Nederland. We zien wel veel motorzagen en trekkers in het bos maar het blijft lichamelijk zwaar werk met een lage mechanisatiegraad.

Gelukkig bleek Schaap een optimist, hij vond dat er heel veel kan worden verbeterd. Door de werkgevers, door het Bosschap maar zeker ook door de werknemers zelf. Goed opleiden, je aan de voorschriften houden, ergonomisch verantwoord werken en de nieuwste veiligheidskleding dragen zijn voorbeelden van wat er moet gaan gebeuren.

We moeten, zegt Schaap, een situatie bereiken waarin we bij een ongeluk kunnen zeggen: dit was ook echt per ongeluk!

Verloederde sector

Sluijsmans presenteerde zijn onderzoek naar de kwaliteit van de vellingsarbeid in Nederland. Hij oogde in alle opzichten als een genuanceerde wetenschapper, maar hij was na zijn onderzoek tot een uitermate ongenueanceerde conclusie gekomen. Dit is een verloederde sector, zei hij.

Zijn onderzoeksrapport is breed verspreid, en we gaan de inhoud ervan hier niet weer herhalen, maar er zitten opmerkelijke gegevens in. Vijftig procent van de arbeiders draagt bijvoorbeeld de veiligheidshelm niet, en driekwart van de mensen stopt binnen 4 jaar met het boswerk, zodat je nooit veel ervaren bosarbeiders krijgt. Sluijsmans ziet maar een oplossing: overheid en belangenorganisaties moeten een verbetering in de situatie gewoonweg afdwingen met regelgeving en controle.

Keerpunt

Luijpen, voorzitter van de AVIH en daarmee spreekbuis van het werkgeversbelang, was ook goed voor een aantal gedenkwaardige uitspraken. Als de sociale structuur van een bedrijfstak slecht is, was zijn ervaring, is

de economische structuur ook slecht. Ook de werkgevers hebben dus belang bij een goede sociale structuur, en de leden van de AVIH realiseren zich dat tegenwoordig heel goed.

Hij schetste nog even de huidige structuur. Kleinschalige bedrijven, kleine werkvolumes, geen aandacht voor vakmanschap, slecht naleven van CAO en sociale wetgeving met als resultaat een zeer onveilig vak.

Een bedrijfstak moet blijvend rendement hebben. En volgens Luijpen brengt alleen goed gemotiveerd en goed opgeleid personeel een bedrijfstak tot blijvend rendement.

Ondanks de droevige verhalen van vandaag zag Luijpen veranderingen. We zitten op een keerpunt, zei hij en er zijn allerlei positieve ontwikkelingen gaande. Denk aan de bosgroepen, denk aan de erkenningsregeling, denk aan de toenemende belangstelling voor opleiding en bijscholing bij de AVIH. De slagvaardigheid van het Bosschap groeit, hoewel het Bosschap nog wel wat meer haar op de tanden mag krijgen. De sector moet leren om aandacht en middelen bij de overheid af te dwingen, zoals zoveel andere sectoren dat ook met succes doen.

De saneringsvoorstellen van Ligtenberg ondersteunde hij, en hij eindigde met een uitspraak die de moeite waard is om hier integraal weer te geven.

Waar zwart of grijs wordt gewerkt, zei Luijpen, is er een bouseigneur die dat werk aanbiedt, een aannemer die het aanneemt, een houthandelaar die het hout koopt en een arbeider die het werk doet. Kortom, iedereen heeft reden om de hand in eigen boezem te steken.

Controle nodig, en bouseigneur ook verantwoordelijk

Aan discussiepunten geen gebrek, na vier sprekers met zulke uitgesproken meningen. Een paar opmerkelijke punten. Bijna iedereen veronderstelt dat een goed opgeleide bosarbeider produktiever is, maar helaas is dat nog nooit bewezen. Hier ligt een taak voor het onderzoek, lijkt me.

Controle in het bos vond iedereen belangrijk. Maar duidelijk is dat dat nooit allemaal door de arbeidsinspectie kan gebeuren, en op de FIOD hoef je ook niet te rekenen. Wie dan wel, is de vraag. Een taak voor de AID?

De boseigenaar is ook verantwoordelijk voor hoe er in zijn bos wordt gewerkt, ook als het niet zijn eigen personeel is, werd van verschillende kanten gesteld. Gerbranda reageerde namens de Vereniging van boseigenaren: ook de Vereniging ondersteunt de erkenningsregeling nu volledig.

Ter Voren, eigenaar van een bosambachtbedrijf, vond de erkenningsregeling veel te slapjes. Wat ons betreft, stelde hij, mogen ze er rustig inzetten dat niet meer dan 25% van het werk in onderaanneming mag worden uitgevoerd. Dan is het tenminste afgelopen met het uitknijpen van kleine onderaannemertjes. Laten we maar eens afwachten wat het Bosschap met deze suggestie doet.

Sprookje

En uiteindelijk eindigden we met sprookjes. In bijna alle sprookjes, zei een werkgever, komen houthakkers voor en het zijn altijd straatarme houthakkers. En dat sprookje moet maar eens afgelopen zijn.

Luijpen was het daar van harte mee eens. De factor arbeid in de bosbouw zal volgens hem een stuk duurder worden, en de koper van het hout zal dat moeten betalen . . .

Aan het slot van het symposium, na een vakkundige en bondige samenvatting van voorzitter Bol, bleef ik met de vraag zitten of ik vandaag geen nieuwe sprookjes had gehoord. Het klinkt allemaal fantastisch. We gaan naar 40 erkende bedrijven met 600 mensen. Allemaal goed opgeleide mensen, met de beste veiligheidsvoorzieningen, veel mechanisatie, uitstekend onderhouden machines en uiteraard betaling volgens de CAO en afdracht van belasting en premies. Dat klinkt goed, daar moeten we naar toe. Maar ik heb na afloop eens even wat zitten cijferen op de achterkant van mijn programmaboekje, en ik weet niet of dit financieel-economisch wel uit kan.

Die 600 goed opgeleide en wit betaalde bosarbeiders kosten alleen aan loon, belasting en premies ruim 35 miljoen gulden per jaar. Uitrusting, gereedschap, onderhoud en overhead van het bosambachtbedrijf moeten ook betaald worden, en de boseigenaar zal toch ook een redelijk deel van de houtopbrengst moeten krijgen.

Nu oogsten we circa een miljoen kubieke meter hout per jaar in Nederland. Een deel van dat hout is vrijwel niets waard, en de prijs van het overige deel is structureel laag en wil maar niet stijgen, ondanks het feit dat we dat regelmatig opschrijven. Ik geloof nooit dat we uit de opbrengst van die mil-

joen kuub kunnen betalen wat op het symposium werd gepresenteerd. ook niet als je nog een beetje subsidie meerekent, en ook niet als een deel van het hout wat in waarde stijgt door een imago-verbetering van het in-landse hout.

Als ik gelijk heb, wat ik niet hoop, dan hebben we op het symposium toch een beetje in sprookjes geloofd en moeten we blijvend rekening houden met zwart werk en ondeskundig personeel in de bosbouw.

Ik hoop dat iemand binnenkort eens helder voorrekenet hoe hetsprookje van het symposium financieel-economisch tot realiteit gemaakt kan worden.
